

trariis remota, & per æqualitatem complexionis naturæ corpori cælesti assimilata, perfectionem magis similem sortiantur virtuti quæ movet cælos; oportet inferiora elementa, quæ sunt minus activa, eo quod habent plus de materia, & minus de forma, secundum quantitatem excedere, ut virtutis defectum suppleat quantitatis excessus. Sed tamen complexio in qua salvatur natura animalis, habet multas diversitates, & secundum quod accedit ad unum extremum, vel ad alterum, dicitur in altero dominari hoc, vel illud elementum.

Ad primum ergo dicendum, quod ignis dominatur secundum virtutem in corpore sensitivo, eo quod calor est instrumentum animæ; non tamen potest esse quod ignis dominetur secundum quantitatem materię, eo quod cum sit maxime activus, alia elementa consumeret: & ideo non dicitur animalis corpus ex igne materialiter formatum.

Ad secundum dicendum, quod in quolibet genere tanto aliquid est nobilior, quanto magis accedit ad nobilissimum in genere illo: & ideo simpliciter loquendo per respectum ad ultimam perfectionem, corpus æqualis (1) complexionis, in quo secundum quantitatem excedunt corpora grossiora, est nobilior corpore ignis, vel aeris, quia nihil est corpori cælesti simile. Sed nihil prohibet quantum ad aliquas virtutes corporales, ut calorem, & frigus, & hujusmodi subtiliora corpora nobiliora esse.

Ad tertium dicendum, quod in corporibus omnium animalium simpliciter dominatur terra secundum quantitatem, eo quod aqua est quasi continuans partes, ut non (2) communionem, sed commixtionem, faciant; sed illa animalia quæ plus habent de aqua aliis animalibus, dicuntur ex aqua constare, pensata eorum propria complexionem, secundum comparationem ad complexionem debitam generi communi: & secundum hoc ex aqua dicuntur esse pisces quantum ad id quod in ea grossius est; aves autem quantum ad id quod in ea subtilius est, quod quidem in vapore resolutum est, quasi medium inter aerem & aquam: propter hoc aves in aere elevantur, & pisces gurgiti remittuntur.

Ad quartum dicendum, quod Philosophus loquitur de loco naturali, qui est terminus motus naturalis, & in quo naturaliter quiescit corpus. Sic autem aer non est locus avium, quia non in aere, sed in terra quiescunt; sed est locus eorum secundum motum animale, cujus principium non est gravitas, & levitas.

ARTICULUS II.

Utrum ornatus elementorum convenienter describatur secundum tria genera.

1. Ad secundum sic proceditur. Videtur quod inconvenienter ornatus trium elementorum, secundum tria genera animalium describatur. Ignis enim est principalior inter elementa. Sed ei nullus ornatus assignatur. Ergo videtur quod insufficienter ornatus elementorum assignatur.

2. Præterea. Locus naturalis est locus quietis.

(1) *Al.* perfectionis. (2) *Al.* communionem. (3) *Al.* describantur. (4) *Al.* deest ferrur. (5) *Addit Nicolai*: Sic enim Philosophus iterum Lib. V. de hist. animalium cap. XIX. versus finem. *Nonnulla esse animalia*

Ex edit. P. NICOL. (a) In veteribus quidem editionibus Latinis extat nomine Philosophi; sed suppositius omnino est, ut in Bibliotheca sua Gesnerus notat, & res ipsa testatur: unde iis quæ reponimus ex Philosopho contradicit.

Sed aves non quiescunt in aere, ut dictum est. Ergo videtur quod aer avibus non ornetur.

3. Præterea. Reptile est genus terrestris animalis. Sed diversorum elementorum diversus est ornatus. Ergo videtur quod inconvenienter in ornatu aquæ reptile commemoratur.

4. Præterea. Nobiliori corpori debetur nobilior locus. Sed animalia gressibilia sunt nobiliora avibus, vel piscibus, quia sunt magis completa, ut eorum generatio ostendit, & membrorum dispositio. Ergo cum aer, & aqua sint nobiliora elementa quàm terra, videtur quod inconvenienter aves, & pisces aeri, & aquæ; animalia vero gressibilia terræ (3) ascribantur.

5. Præterea. Secundum Philosophum in Lib. (IV.) de animalibus (cap. I.) quædam animalia sunt media inter terrestria & aquatica, quæ utrobique morantur. Horum autem mentio nulla facta est. Ergo videtur insufficienter elementorum ornatus describi per animalia.

6. Præterea. Plus distat homo à gressibilibus, quam gressibile à volatili: quia est in alio gradu entium, scilicet rationalium; cum omnia bruta in uno gradu entium, scilicet sensibilibus, computentur. Sed non eadem die producta sunt gressibilia, & volatilia. Ergo videtur quod nec eadem die debuit homo cum aliis animalibus fieri.

7. Præterea. Quorum est major similitudo, est etiam major continuatio. Sed, ut dicit Avicenna, corpus humanum est simillimum corporibus cælestibus. Ergo videtur quod statim post ornatum cælorum corpus hominis formari debuit ante alia animalia.

SOLUTIO.

Respondeo dicendum, quod animalia non dicuntur ornamenta elementorum, nisi secundum quod comparantur ad elementa, ut locatum ad locum. Comparatio autem corporis ad locum suum est secundum motum, & quietem. Motus autem animalis est duplex: unus consequens naturam corporis ejus secundum virtutem elementi dominantis in ipso; alius consequitur apprehensionem, & appetitum; & hic est motus proprius animalis, in quantum est animal: & ideo ad illius elementi ornatum animal pertinet in quo motum animale habet proprium, non ad quod (4) fertur motu consequente naturam sui corporis: hujusmodi enim motus non sequitur animal, in quantum hujusmodi, sed secundum quod componitur ex gravibus, & levibus: & ideo animalia gressibilia ad ornatum terræ pertinere dicuntur, quia in eo motum animale habent, & pari ratione natatilia ad ornatum aquæ, & volatilia ad ornatum aeris.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis aliquæ res commixtæ possint ad tempus sine lesione in igne servari; tamen nulla res est quæ tandem ab igne non consumatur, si diu in eo permaneat, ut Galenus dicit in Libro de simplic. medic. & ideo non est possibile aliquod animal vivere in igne, ut in Libro de proprietatibus elementorum Philosophus (a) (de hist. animali. Lib. V. cap. XIX. in fine) dicit; nisi forte ad modicum tempus, ut de salamandra dicitur. (5)

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis aliquæ res commixtæ possint ad tempus sine lesione in igne servari; tamen nulla res est quæ tandem ab igne non consumatur, si diu in eo permaneat, ut Galenus dicit in Libro de simplic. medic. & ideo non est possibile aliquod animal vivere in igne, ut in Libro de proprietatibus elementorum Philosophus (a) (de hist. animali. Lib. V. cap. XIX. in fine) dicit; nisi forte ad modicum tempus, ut de salamandra dicitur. (5)

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis aliquæ res commixtæ possint ad tempus sine lesione in igne servari; tamen nulla res est quæ tandem ab igne non consumatur, si diu in eo permaneat, ut Galenus dicit in Libro de simplic. medic. & ideo non est possibile aliquod animal vivere in igne, ut in Libro de proprietatibus elementorum Philosophus (a) (de hist. animali. Lib. V. cap. XIX. in fine) dicit; nisi forte ad modicum tempus, ut de salamandra dicitur. (5)

ARTICULUS I.

Utrum Deus compleverit opus suum septimo die.

I. P. quæst. LXXIII. art. 1. & 2.

1. Ad primum sic proceditur. Videtur quod Deus non consummaverit septimo die opus suum. Perfectus enim numerus consummationi operum divinarum convenit. Sed senarius numerus perfectus est, & non septenarius. Ergo die sexto, & non septimo, Deus opus suum consummare debuit.

2. Præterea. Consummatio operis attenditur secundum hoc quod aliqua perfectio operi adjicitur. Sed nulla perfectio potest rei operatæ accrescere, nisi ex actu operantis. Cum ergo Deus die septima quiesceret, ut Scriptura dicit, non videtur ista die opus suum consummasse.

3. Præterea. Quando artifex ab opere suo non cessat, opus suum non consummat. Sed Deus nunquam ab operatione sua cessat, cum operatio sua sit essentia sua, quæ æterna est. Ergo Deus die septimo opus suum non consummavit.

4. Præterea. Secundum Avicennam (de intellig. cap. IV.) omne agens quod non agit per motum, non habet actionem in effectu solum quamdiu fit, sed quamdiu in esse perdurat; cum non tantum sit causa fieri, sed essendi. Sed Deus est causa rei, agens non per motum, cum non requirat materiam ex qua agat quam oportet esse subiectum motus. Ergo videtur quod ipse, quamdiu mundus durat, sua actione esse mundo innuat; & ita videtur quod septima die non cessaverit ab opere, & sic idem quod prius.

5. Præterea. Deus non tantum rerum factor est, sed etiam conservator. Sed non potest dici, quod conservet nisi per aliquam actionem in res. Ergo videtur quod quamdiu res in esse conservantur, Deus in res operatur. Ergo &c.

6. Præterea. Dies septimus creatura quædam est. Sed omnis creatura est ex operatione divina, nec prius diem septimum fecit quam esset, quia esse successorum est in fieri. Ergo videtur quod die septimo novam creationem fecerit; & ita non ab omni opere cessavit; unde ut prius.

7. Præterea. Ut dicit Philosophus in XVII. de Animalibus (sive de generat. animal. Lib. III. cap. ult. ad finem) frequenter apparent novæ species animalium, quæ prius nunquam apparebant, ut patet in illis quæ ex putrefactione generantur. Ergo videtur quod nec etiam ab institutis novis speciebus Deus die septima cessaverit; & sic idem quod prius.

8. Præterea. Quædam sunt in quibus sola divina virtus operatur, sicut in creatione animarum, in infusione gratiæ, & miraculorum operatione. Ergo videtur quod tunc non cessaverit ab operatione, & institutione novarum creaturarum. Ergo &c.

Contra hæc est quod dicitur Genes. 11. quod consummavit Deus die septimo opus suum.

Præterea. In perfectione operis cujuslibet diei Spiritus Sanctus significatur, cum dicitur: *Vidit Deus quod esset bonum*; ut dicit Augustinus in I. super

In II. Sent. Tom. II. *Gen. I. quæ ignis non absumat, Salamandra documento est, quæ (ut ajunt) per ignem ambulans eum extinguit; & ibidem præmittit bestiolas pennatas quasdam muscis paullulum grandiores in igne nasci, & salire per ignem, ac mox emori ubi ab igne remotæ sunt.* (6) *Al.* in ortum secundum &c.

Ad secundum dicendum, quod anima avis in motu animali movet corpus contra naturam corporis: & ideo talis motus est cum labore & pena, ut in V. Cæl. & mun. (ubi supra) dicitur: & ideo oportet quod quies, qua huic labori succurritur, sit in loco convenienti naturæ corporis: ex quo tamen non habetur quod terra sit proprius locus avis, in quantum est animal.

Ad tertium dicendum, quod reptilium quædam genera sunt terrestria, quædam aquatica: & ideo reptile cum utroque commemoratur: dicitur enim reptile quod se rapit. Hoc autem contingit multipliciter: quoddam enim rapit se virtute costarum ut serpentes; quoddam vi quorundam annulorum, ut animalia annulosa; quoddam vi otis, ut quidam vermes, qui ore terræ effixo totum corpus post se trahunt; quoddam vero vi pennularum quarundam se moveret, ut pisces; & universaliter omne animal videtur reptile dici, cujus corpus non multum à terra elevatur per instrumenta motus.

Ad quartum dicendum, quod nobilioribus animalibus debetur nobilior locus per comparationem ad ipsa animalia. Quamvis autem aer sit nobilior terra in quantum competit dispositionibus animalium, est in natura sua tamen terra nobilior aqua, vel aere, quia in ea nutrimenta animalium magis abundant, & magis competit locus iste æqualitatem complexionis.

Ad quintum dicendum, quod animalia media computantur cum illo extremorum cum quo magis communicant: non enim invenitur aliquod animal quod alterius naturam non magis sapiat.

Ad sextum dicendum, quod illud hominis quod cæteris animalibus anteponitur, non est aliquid corporale, vel corporalis forma, sed intellectus. Sed quantum ad naturam corporis sui non est inconveniens quod magis conveniat cum quibusdam animalibus, quam quædam cum aliis secundum materiam. Animalia enim deputantur diversis diebus, vel uni, secundum materiam ex qua corpus producitur, diversis vero elementis (6) in ornatum attribuantur secundum diversum motum, qui etiam corporalibus organibus completur.

Ad septimum dicendum, quod in via generationis, quanto aliquid est perfectius, & magis assimilatum agenti, tanto tempore posterius est, quamvis sit prius natura: & ideo quia homo perfectissimum animalium est, ultimo inter animalia fieri debuit, & non immediate post corpora cælestia, quæ cum inferioribus corporibus non ordinantur, secundum viam generationis, cum in materia non communicent cum eis.

QUÆSTIO III.

Deinde queritur de his quæ ad septimum diem pertinent: & circa hoc queruntur tria.

Primo. De consummatione operum divinarum.

Secundo. De quiete Dei.

Tertio. De sanctificatione septimæ diei.

Ad primum ergo dicendum, quod secundum litteras scripturæ dicitur de Deo, non consummavit Deus die septimo opus suum. Sed hoc non est verum, quia Deus die septimo consummavit opus suum, sicut dicitur: *Vidit Deus quod esset bonum*; ut dicit Augustinus in I. super

In II. Sent. Tom. II. *Gen. I. quæ ignis non absumat, Salamandra documento est, quæ (ut ajunt) per ignem ambulans eum extinguit; & ibidem præmittit bestiolas pennatas quasdam muscis paullulum grandiores in igne nasci, & salire per ignem, ac mox emori ubi ab igne remotæ sunt.* (6) *Al.* in ortum secundum &c.

Genes. (cap. VII. & XVIII. Sed septenarius numerus Spiritui Sancto attribuitur, qui septiformis in munere dicitur. Ergo convenienter consummatio operum septimæ diei ascribitur.

SOLUTIO.

Respondeo dicendum, quod sicut Magister dicit in littera, in hoc discordat nostra translatio ab alia quam Augustinus exponit. In nostra enim translatione consummatio operum ascribitur diei septimæ, in alia vero diei sextæ. Utraque autem veritatem habere potest, sive intelligatur septimus dies sequi alios sex successione temporis, ut alii sancti volunt; sive ponantur septem dies unus dies, ut Augustinus vult; septempleriter rebus præsentatis, scilicet cognitioni angelica. Loquendo enim secundum Augustinum, distinguenda est rei duplex perfectio. Una enim est perfectio totalitatis, quam res habet ex hoc quod ex omnibus partibus suis essentialibus integrata est; & talis perfectio mundi, sextæ diei competit: quia post sex primos dies nulla creatura mundo addita est, quæ non aliquo modo in operibus sex dierum esset, ut patebit. Alia vero perfectio rei est quam habet ex ratione finis, quæ est ultima perfectio; & talis perfectio mundi debetur septimæ diei, in qua Deus ab omnibus operibus requievit in se sicut in fine. Sed sequendo alios sanctos, distinguenda est iterum duplex perfectio. Una est perfectio prima, quam scilicet res habet secundum esse suum; & hæc perfectio mundi completa est sexta die: quia nulla pars mundi postmodum addita est, quæ in primis sex diebus non præcesserit aliquo modo. Alia est perfectio secunda, quæ est operatio rei, ut dicitur II. de Anima (text. xxiv.) & talis perfectio mundi fuit in septima die: quia ex tunc cessante operatione qua Deus naturam instituit, incepit operatio propagationis in toto universo, secundum quod ex naturis jam conditis res aliæ producuntur: quam operationem in rebus omnibus Deus usque nunc facit, Joan. 17. *Pater meus usque modo operatur, & ego operor.*

Ad primum ergo dicendum, quod senarius numerus ratione partium perfectus dicitur, quia ex omnibus partibus ejus aliquoties aggregatis constirgit: & ideo perfectio senarii congruit illi perfectioni mundi quæ consistit in totalitate partium quantum ad esse primum; & sicut partes aliquotæ senarii ordinatim, & continue sibi succedunt sine alterius numeri interpositione, scilicet unum, duo, tria; ita etiam in productione partium universi, ordo servatus est, ut post productionem primæ partis statim narraretur productio secundæ partis, & sic deinceps usque ad sextam.

Ad secundum dicendum, quod consummatio operum intelligitur secundum aliquid perfectionis ipsis rebus collatum, quod est ipsa operatio, per quam natura propagatur. Hæc autem operatio est à Deo, & à virtute creaturæ: & ideo Deus dicitur consummasse opus, cujus virtute natura mora in operationem exit. Nec tamen aliquid novum in natura efficitur, quia operatio consequitur ex virtute naturæ prius rebus collata. Consummatio autem, quæ est ex parte finis, non est secundum aliquid additum in re.

Ad tertium dicendum, quod Deus non dicitur cessare ab operatione, nisi ex parte effectus consequentis: ipse enim non agit aliqua operatione mediâ, vel intrinsicâ vel extrinsecâ, quæ non sit sua essentia: quia suum velle est suum facere, & suum velle est

suum esse. Nec tamen ab æterna operatione sequitur effectus, nisi secundum determinationem voluntatis, ut prius dictum est: unde dicitur incipere operari, vel ab operatione cessare ex parte effectus.

Ad quartum dicendum, quod sicut influentia solis per irradiationem est semper, quamdiu aer illuminatur, ut possit dici semper, Sol facit lumen in aere; ita divina bonitas semper esse rebus influit, non aliud & aliud, sed unum & idem. Nec tamen res dicuntur semper fieri, vel creari, vel institui apud nos; sed tunc cum primo esse acceperint: & ideo dicitur, quod cessat creare, vel facere mundum.

Ad quintum dicendum, quod conservatio rerum in esse, nihil aliud est quam influentia esse rei, secundum quod dictum est, scilicet quod Deus, quamdiu res est, causat, & efficit esse rei: nec tamen talis conservatio repugnat prædictæ cessationi, quia esse rei consequitur principia essentialia, sicut operatio virtutem.

Ad sextum dicendum, quod dies ille septimus præcesserat, secundum similitudinem ad minus, in primis sex diebus: & præterea esse diei causatur à principis naturalibus, prius naturæ collatis, quia motus est causa temporis. Vel est idem dies cum præcedentibus, secundum Augustinum.

Ad septimum dicendum, quod illæ novæ species producuntur ex virtute cœlesti, quæ tenet locum virtutis formativæ, in animalibus ex putrefactione generatis: & ideo istæ species fuerunt productæ in operibus sex dierum in suis principis, scilicet materia, & in rationibus seminalibus, sicut etiam alia quæ per operationem naturæ producuntur.

Ad octavum dicendum, quod nihil facit Deus in creatura quod aliquo modo in primis diebus non præcesserit; sed diversimode. Quædam enim fuerunt in operibus sex dierum ut in principis activis, & materialibus, & secundum similitudinem speciei, ut ea quæ generantur ex sibi similibus in natura: quædam vero sicut in principis activis, & materialibus, sed non secundum similitudinem speciei, sicut quædam animalia ex putrefactione generata: quædam vero sicut ex principis disponentibus, & non activis, & secundum similitudinem speciei, sicut anima rationalis: quædam vero ut in potentia obedientiæ tantum, sicut ea quæ per miraculum fiunt.

ARTICULUS II.

Utrum Deus convenienter dicatur quiescere septima die.

I. P. quæst. LXXIII. art. 1. & 2.

1. AD secundum sic proceditur. Videtur quod inconvenienter dicatur Deus die septima quiescere. Opposita enim nata sunt fieri circa idem. Sed quies opponitur motui. Ergo cum Deus non moveatur: Jac. i. 17. *Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio*: videtur quod possit dici quiescere.

2. Si dicatur, quod quies dicitur de Deo, non secundum quod opponitur motui, sed secundum quod opponitur labori; contra. Secundum Philosophum in VII. & X. Ethicor. (cap. iv. Græco-Lat.) operatio cui non adiungitur motus, est secundum se delectabilis, & nullo modo laboriosa: quia labor in operatione causatur ex motu innaturali. Sed operatio Dei est omnino sine motu, quia *immobilis movens dat cuncta moveri*, ut dicit Boetius (de Consol. Lib. III. metr. ix.) Ergo nullus labor sibi accidit in hoc quod

quod res creavit: ergo nec quies quæ opponitur labori, sibi convenit.

3. Si dicatur, quod Deus dicitur quiescere, in quantum facit nos in se requiescere; sicut dicitur cognoscere aliquid, quando facit nos illud cognoscere, ut Genes. xxii. 12. dicit Abraham: *Nunc cognovi quod timeas Deum*: contra. Requies septimæ diei condidit contra operationem sex dierum. Sed in sex diebus dicitur Deus fecisse, quia ipsemet fecit, non quia fecit nos facere. Ergo & in septima die ipsemet requievit, & non solum fecit nos requiescere.

4. Si dicatur, quod Deus quiescere dicitur, sicut voluntas quiescit in fine; contra. Sicut quies corporis opponitur motui ejus, ita quies voluntatis opponitur motui ejus, ut utrumque per similitudinem de voluntate dicatur. Sed motus voluntatis non potest esse nisi secundum quod procedit de his quæ sunt ad finem in finem ipsum. Cum igitur talis motus Deo non conveniat, qui ex rebus aliis nec in sui cognitionem, nec in sui amorem venit, videtur quod nec quies voluntatis sibi convenire possit.

5. Præterea. Ea quæ sunt æterna, non convenienter connumerantur inter ea quæ ex tempore inceperunt. Sed quies voluntatis divinæ in suo fine est æterna. Ergo inconvenienter dies quietis divinæ connumeratur diebus creationis rerum, quæ ex tempore inceperunt.

6. Præterea. Finis divinæ voluntatis non est aliud à Deo. Si igitur intelligitur quiescere propter voluntatem quiescentem in fine, videtur inconvenienter dici in die septima quiescere, cum dies septima creatura sit.

7. Si dicatur, quod non requievit in die septima sicut in objecto quietis, sed sicut in tempore quietis; contra. Illud quod est æternum, non est in tempore, sed supra tempus. Sed quies divinæ voluntatis est æterna. Igitur non est in septima die sicut in tempore.

8. Præterea. Sicut quies Dei qua in se quiescit, non habet finem, ita non habet principium. Sed sicut vesperum est finis diei, ita mane est principium ejus. Ergo dies septima, si dicto modo accipiatur quies, non debet habere mane, sicut nec habet vesperum. Ergo cum assignetur sibi mane, non potest dici Deum die septima modo prædicto quiescere.

Sed contra. Deuter. xxxii. 4. *Dei perfecta sunt opera*. Sed omnis artifex perfectio opere suo quiescit. Ergo Deo post naturæ institutionem, quæ fuit in sex diebus, quies die septima convenit.

Præterea. Homo bene dispositus dicitur ex operibus suis in Deo requiescere, quia opera sua ad Dei bonitatem refert. Cum ergo Deus omnia propter bonitatem suam operetur, ut dicit Augustinus, & dictum est in prima distinct. II. Lib. videtur quod sibi conveniat ex his quæ fecit, in seipso requiescere.

SOLUTIO.

Respondeo dicendum, quod quies, proprie loquendo, motui opponitur. Quia vero motus causat laborem in operationibus nostris, ut dicit Philosophus, I. Cœl. & XII. Metaph. text. 11. inde consecutum est ut quies labori opponatur; & ex his duabus significationibus quietis transumptæ sunt aliæ duæ: quia enim nostris operationibus motus adiungitur, inde

In II. Sem. Tom. II.

(1) Nicolai omittit sequentia usque ad illa verba, & sic quiescere &c. (2) Idem omittit sequentia usque ad quod est post senarium &c. (3) Al. Ad primum: & mox Ad tertium.

Ex Edit. P. Nicol. (a) Ut videre est Lib. IV. sup. Gen. ad lit. cap. xxxv.

in usum venit ut omnis operatio motus dicatur, quamvis improprie; & secundum hoc omnis cessatio à quacumque operatione, quies dicitur; & hæc significatio transumitur à prima. Sed quia nihil laborat, nisi ex hoc quod à perfectione propriæ naturæ distat, ut patet in motibus violentis, inde est ut in illo res quiescere dicatur in quo sufficientiam invenit; & secundum hunc modum voluntas quiescit in ultimo fine: & hæc significatio quietis transumitur à secunda.

Constat ergo quod Deo non potest quies attribui quantum ad primam, vel secundam significationem; sed quantum ad tertiam, vel quartam potest. Sed quantum ad tertiam sciendum, ut ex præcedenti articulo patet, quod Deus ab operatione cessare non dicitur, quasi ipsa operatio qua operatur, deficiat, cum sua operatio sit essentia ejus; sed ratione effectus hoc dicitur, quia operatione æterna facit ut aliquis effectus temporaliter sit. Nec sic tamen ex parte effectus operatio ejus cessare dicitur die septima, quasi nihil in rebus fecerit postea, vel saltem in die septima: quia si operatio ejus in creatura, vel ad momentum cessaret, creatura esse desineret, ut dicit Augustinus IV. super Genes. cap. xi. Sed sic dicitur ab opere cessasse die septima, quia à die septima deinceps novam creaturam non fecit, quæ non aliquo modo in operibus sex dierum præcesserit, ut supra dictum est.

Sed quantum ad quartam notandum, quod quies voluntatis divinæ in fine, potest accipi dupliciter. Vel absolute, secundum quod in seipso sufficientiam invenit; & sic quies æterna est. Alio modo potest intelligi per relationem ad creaturam, secundum quod creatura Deo placet: non tamen ita ut ea indigeat, quasi in ea sufficientiam suæ beatitudinis inveniens; (1) sed eam ad seipsum ordinans, in seipso sufficientiam invenit: & sic quiescere dicitur Deus proprie à rebus conditis: (2) quod non potest intelligi, nisi rebus jam conditis, quod est post senarium diem: & ita quies Dei, secundum duas ultimas acceptiones, convenienter septimo diei ascribitur.

Primum (3) ergo, & secundum concedimus: quia Deo non attribuitur quies opposita motui, vel labori.

Tertium similiter concedimus: quia non solum illo modo dicitur Deus quiescere septima die; sed, ut dictum est, aliis modis.

Ad quartum dicendum, quod motus voluntatis divinæ metaphorice dicitur, non ex hoc quod voluntas ejus finem consequatur per aliqua media, sed quia ea quæ ab ipso sunt, in seipsum ordinat.

Ad quintum dicendum, quod quamvis Deus ab æterno in seipso quieverit, non tamen quieverit à creaturis conditis in seipso; sed solum quieverit sic, quando jam creaturæ fuerant conditæ.

Ad sextum dicendum, quod dies septimus nullo modo ponitur ut objectum quietis. Sed vel secundum Augustinum (a) Deus dicitur in septimo die quiescere, in quantum quietem propriam, qua in seipso à rebus conditis quiescit, naturæ angelicæ monstravit; cujus cognitionem diem appellat: vel, secundum alios sanctos, dies septima significat tempus quoddam, non ita quod quies divina tempore mensuretur, sed quia simul cum tempore est; per quem modum verba temporalia de Deo dicuntur.

T2

Un-

Unde patet responsio ad septimum.
Ad octavum dicendum, quod quamvis quies Dei principium non habeat, tamen quies creaturæ a Deo, secundum quod in eo stabilitur, principium habet, sed non finem: quia qualitercumque creatura mutetur, nunquam in non ens simpliciter cedit, ut dicit Augustinus IV. super Genes. cap. xviii. Vel aliter dicendum, quod etiam ipsa quies qua Deus quiescit, quodammodo principium habet, non in quantum quiescit in seipso absolute, sed in quantum quiescit in seipso a rebus conditis, eis non egendo: quod tamen finem non habet, quia eis nunquam egebit: & ideo dies septima habet manere, sed non vespere.

ARTICULUS III.

Utrum Deus debuerit sanctificare septimum diem præ aliis.

I. P. quæst. lxxiii. art. 3.

Ad tertium sic proceditur. Videtur quod diem septimum Deus præ aliis sanctificare non debuit. Operatio enim nobilior est otio, ut dicitur X. Ethic. cap. ix. unde non in otio, sed in operatione felicitas consistit. Sed sex diebus Deus operatus est, septima vero die ab opere cessavit. Ergo sextam diem potius quam septimam sanctificare debuit.

Præterea. Sanctificatio, & benedictio congrue bonitati responderet. Sed bonum est communicativum sui, ut dicit Dionysius, de divin. Nom. cap. xv. Cum ergo Deus in sex diebus bonitatem suam communicaverit, res in esse producendo, videtur quod eidem sex diebus magis quam septimam sanctificatio competat.

Præterea. Ut dicit Rabbi Moyses, Lib. II. dub. cap. xxxi. observatio Sabbati in lege fuit instituta, ut in fide populi firmiter permaneret novitas mundi, ex qua facillima probatio sumitur ad ostendendum Deum esse, & omnipotentiam ejus, & alia hujusmodi. Sed secundum Apostolum Rom. I. per ea quæ facta sunt, in invisibilia Dei devenimus. Ergo potius sex dies in quibus creaturæ factæ sunt sanctificari deberent, quam dies septima.

Præterea. Ei cui nihil decrescit in operando aliquid exterius, non est acceptior quies quam operatio. Sed Deo nihil decrescit in faciendo creaturas, quia faciendo non laborat, ut dictum est; neque virtus ejus exhauritur, quin semper in infinita possit, nec intellectus ejus distrahitur, quin semper in sui contemplatione perfecte maneat. Ergo non debuit magis sanctificare diem quietis, quam dies in quibus operatus est.

Præterea. Magis indicat divinam potentiam operatio qua Deus operatur instituendo naturam, quam illa qua operatur in natura operante ad naturæ propagationem. Sed in primis sex diebus Deus operatus est, naturam instituendo nullo mediante; in septima vero die, & deinceps operatus est, naturam conservando, & moyendo in motibus naturæ, & principiis. Ergo senarius dierum magis manifestat divinam potentiam quam dies septimus; & ita magis sanctificari debuit.

Sed contra. Sanctificatio, & benedictio bonitati debetur. Sed bonum, secundum Philosophum in III.

(1) Al. illam. (2) Al. ut sunt, scilicet.

Ex Edit. P. Nicol. (a) Non occurrit in Gregorio; indicat Beda super illud, Benedicat nos Deus, Psal. lxxvi. & Ambrosius in Hexameron Lib. III. cap. xvii. ut & Lib. de Benedict. Patriarch. cap. ii.

Metaph. text. 111. dicitur ex ratione finis. Cum igitur perfectio rerum, quæ est ex ordine ad finem, debeat diei septimo, ille dies præ aliis sanctificari, & benedici debuit.

Præterea. Vita contemplativa activæ præfertur. Unde Luc. x. 43. Optimam partem elegit sibi Maria; per quam vita contemplativa signatur. Sed senarius dierum attribuitur actioni, qua Deus res produxit; septimus autem quieti divinæ contemplationis, qua seipso Deus perficitur. Ergo sanctificatio, & benedictio præcipue diei septimæ debetur.

SOLUTIO.

Respondeo dicendum, quod septimæ diei duo attribuntur, scilicet consummatio operum, & quies opificis. Quantum vero ad primum, debetur diei septimæ benedictio: quia, secundum Gregorium, (a) & Ambrosium Lib. de bened. Patriarch. cap. ii. benedictio Dei significat collationem donorum ejus, & multiplicationem eorumdem. Multiplicatio autem creaturarum præsupponit duplicem perfectionem rerum; (1) unam scilicet qua universum perfectum est, ex omnibus suis partibus essentialibus constans: unde Philosophus in IV. Meteor. cap. ii. dicit, quod perfectum est unumquodque, quando potest facere alterum quale ipsum est: & aliam, qua scilicet universum perfectum est ex ordine ad finem: quia multiplicatio creaturarum per generationem est ad hoc ut divinum esse quantum possunt participant, ut in II. de generat. text. iv. dicitur. Omnis etiam creaturæ operatio naturalis ad finem ordinata est: & ideo benedictio diei septimæ debetur, in qua post perfectionem primam universi, quæ sexto die completa est; etiam in ordine ad finem universum perfectum est. Sed quantum ad secundum, quod est quies opificis, debetur diei septimæ sanctificatio. In sacra enim Scriptura sanctificatio interdum dicitur ex hoc quod aliquid ad cultum Dei dedicatur: sic enim dicitur tabernaculum sanctificari, & vasa ejus, & ministri: & ita etiam dies septimus sanctificatus est, id est ad cultum Dei dedicatus est; (2) ut sicut scilicet Deus, qui res condidit, non in ipsis rebus conditis quasi in fine quievit, sed a rebus conditis in seipso in quo beatitudo sua consistit; cum non sit beatus ex hoc quod res fecerit, sed quod factis non eget, in seipso sufficientiam habens: ita etiam & nos non in operibus ejus, aut in operibus nostris discamus quiescere sicut in fine; sed ab operibus in ipso Deo, in quo beatitudo nostra consistit: propter hoc enim institutum est, ut homo sex diebus laborans in operibus propriis, septimo die quiesceret, ejus cultui vacans. Hæc autem quies in Deo Christianis non ad tempus, sed perpetuo indicitur, quibus indicitur sine intermissione orare, I. Thessal. v. Et ideo illa temporalis observatio in lege nova cessavit.

Ad primum ergo dicendum, quod felicitas Dei non consistit in operatione qua creaturas condidit, sed in operatione qua seipso perficitur, creaturis non egens; & hæc operatio ad quietem septimæ diei pertinet.

Ad secundum dicendum, quod quamvis bonitas Dei manifestetur in hoc quod esse communicavit rebus per creationem, tamen perfectio bonitatis ostenditur in hoc quod rebus conditis Deus non eget, sed in seipso sufficientiam habet.

Ad

Ad tertium dicendum, quod creaturæ sunt sicut via, per quam devenitur in cognitionem Creatoris. Perfectio autem non consistit in via, sed in termino viae. Unde non debet sanctificari dies in quo creaturæ sunt conditæ, sed dies in quo sicut in fine quiescit.

Ad quartum dicendum, quod quamvis per operationem qua res in esse producit, nihil Deo decrescat; tamen hoc potius apud eum est quod aliis non eget, in seipso quiescens, quam quod alia facit: & ideo dies quietis magis benedicitur quam dies productionis creaturæ.

Ad quintum dicendum, quod Deus eadem virtute qua esse rebus tribuit, eas in esse proprio conservat. Unde non magis ostendit divinam potentiam productio creaturarum quam earum conservatio.

EXPOSITIO TEXTUS.

Jumenta, & reptilia, & bestias. Quid sit reptile, (3) dictum est, quæst. 11. art. 2. Jumenta vero

dicuntur quæ adiutoriam homini conferunt, præcipue vehendo ipsum, ut equi, vel asini, & hujusmodi. Bestiæ dicuntur propter crudelitatem, quasi vastiæ, ut leones, & ursi: & hujusmodi creatura non fuerunt nisi potentialiter, & materialiter, ut intelligatur tam de potentia activa, quam de materiali.

Quia non potuit simul ab homine dici quod a Deo simul potuit fieri. Viderur hoc nihil esse, quia licet non potuerit simul pronuntiare, potuit tamen dicere, ea quæ successive narrabat, simul esse facta. Sed dicendum, quod dicitur non potuisse dicere, non quia non simpliciter non potuit dicere simul esse facta, sed quia non potuit hæc dicere secundum convenientiam disciplinæ, ut facilius quod dicebatur à rudibus caperetur; ut faciunt Geometræ in descriptionibus figurarum, lineam post lineam protrahentes, quæ tamen simul figuram constituunt.

Alia translatio habet: Consummavit Deus diem (4) sexto. Utraque translatio veritatem continet, si (5) ut prædictum est, completio distinguatur.

DISTINCTIO XVI.

De hominis creatione: ubi considerandum est, quare creatus sit homo, & qualiter sit institutus, quæ duo supra tractata sunt; & qualis factus, & qualiter lapsus, postremo quomodo sit reparatus: quæ discutienda sunt.

HIS excursis, quæ supra de hominis creatione præmisimus, effectui mancipare, atque ordine explanare nunc suscipimus. Ubi hæc consideranda videntur, scilicet quare creatus sit homo, & qualiter institutus, & qualis, & quomodo factus, deinde qualiter sit lapsus, postremo qualiter, & per quem sit reparatus. Horum autem primo loco, & secundo posita, id est causam creationis humane, & modum institutionis, superius pro modulo nostræ facultatis tractavimus. Ideoque superest ut qualis, vel quomodo factus sit, discutiamus. In Genesi, I. 26. legitur: „Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.“ In eo quod dicit, „Faciamus“, una operatio trium personarum ostenditur; in hoc vero, quod dicit, „Ad imaginem & similitudinem nostram“, una & æqualis substantia trium personarum monstratur. Ex persona enim Patris hoc dicitur ad Filium, & Spiritum Sanctum; non, ut quidam putant, Angelis: quia Dei, & Angelorum non est una & eadem imago & similitudo.

Quod imago, & similitudo hic à diversis accipitur varie: à quibusdam increata, ab aliis creata; & increata, vel essentia Trinitatis, vel Pater, vel Filius, vel Spiritus Sanctus.

Imago autem, & similitudo in hoc loco vel increata intelligitur, id est Trinitatis essentia, ad quam factus est homo; vel creata, in qua factus est homo, & ipsa homini concreata. Increatam enim imaginem, quæ Deus est, videtur intellexisse Beda, cum dicit, non esse unam imaginem Dei, & Angelorum, sed trium personarum: & ideo personis, non Angelis fit ibi sermo. Improprie tamen imago dicitur: quia imago relative ad illud dicitur cuius similitudinem gerit, & ad quod representandum facta est; sicut imago Cæsaris, quæ ipsius similitudinem præferbat, ipsumque quodammodo representabat. Improprie autem imago dicitur id ad quod aliud fit; sicut exemplum proprie dicitur, quod sumitur ex aliquo, & exemplar ex quo sumitur aliquid. Ponitur tamen aliquando abusive alterum pro altero. Ita & minus proprie accipitur imago essentia Trinitatis; si tamen ea nomine imaginis in hoc loco intelligitur.

Opinio eorum qui putaverunt, Filium per imaginem & similitudinem hic accipi.

Filius vero proprie imago Patris dicitur, sicut supra in tractatu de Trinitate diximus. Unde fuerunt nonnulli (a) qui ita distinxerunt, ut imaginem in hoc loco intelligerent Filium; hominem vero non imaginem, sed ad imaginem factum dicerent; quos refellit Apostolus dicens, I. Corinth. xi. 7. „Vir (1) qui dem imago, & gloria Dei.“ Hæc namque imago, id est homo, cum dicitur fieri ad imaginem, non quasi ad Filium dicitur fieri: alioquin non diceret, „Ad imaginem nostram“, quomodo enim nostram diceret, cum Filius solus Patris imago sit? Fuerunt autem & alii perspicacius hæc tractantes, (b) qui per imaginem Filium, & per similitudinem Spiritum Sanctum intelligerent, qui similitudo est Patris, & Filii: & ideo pluraliter putaverunt dici nostram, id referentes ad similitudinem tantum; ad imaginem vero subintelligunt.

(3) Nilolai: inferius dicitur. Videlicet Nicolajus ordinem sibi à D. Thoma præfixum, ut patet, invertit, ponendo ante omnia expositionem textus: quod semel animadvertisse sufficit. (4) Al. septimo. (5) Nicolai rursum, ut infra patebit. (1) Vulgata: Vir quidem non debet velare caput suum, quoniam imago, & gloria Dei est. Ex Edit. P. Nicol. (a) Ut dicit Augustinus Lib. VII. de Trin. cap. ult. (b) Quis hoc dixerit, non occurrit, nisi Rupertus Lib. II. de Trin. ac operibus ejus cap. 11. ubi hæc verba tractat, & commentator ex professo.